

דף שבועי

בס"ד

פרשת בהעלתך, תשפ"א, מספר 1420

סיפור המתאווים – בין בשר לרוח

עמוס פריש

י, תשובתו הראשונה של ה' (טז-יז) היא דווקא לבעיית ההנהגה, שהוצגה שנייה (יא-טו). מייד אחריה, כהמשך הישיר של דברי ה' אל משה, הוא מציג באוזניו גם את הפתרון הצפוי לבעיית המזון (יח-כ). המעבר לנושא החדש נעשה באמצעות לשון הפתיחה "וְאֵל הָעָם תֹּאמַר" (שם:יח).

העלילה אינה מסתיימת בזאת, ונשמע עוד גם את התגשמות הפתרון. אך לפני התגשמותו מופיע רכיב מפתיע: תמיהת משה בדבר האפשרות לספק מזון לעם הרב, ועל כך ה' עונה בשאלה רטורית: "הֲיֵד ה' תִּקְצֹר"? (שם:כג), ומבטיח את קיום דברו. אין הכרח לראות בדברי משה פקפוק ביכולתו של ה'; כנראה שגם אחרי הבטחת ה', הבין משה שמדובר בהגעת בשר ללא נס ("הֲצֹאן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם"? וגו' [שם:כב]), ובאחריותו האישית. כן ממש הוא תפס גם את תלונת העם. התלונה המושמעת היא: "מִי יֶאֱכְלֵנוּ בְּשֵׂר" (שם:ד), ואילו משה קולט אותה כדרישה אישית ממנו: "מֵאִיִן לִי בְּשֵׂר... לֵאמֹר תִּנֶּה לָנוּ בְּשֵׂר וְנֶאֱכְלֶה" (שם:יג).

מייד אחר כך משה מודיע לעם את הבטחת ה' (כד/1), והכוונה היא לפתרון בעיית המזון. אולם במקום להמשיך ולתאר את התגשמותו, עובר הסיפא של הפסוק לתיאור התגשמות פתרון בעיית ההנהגה – האצלת רוח ה' על שבעים זקנים, שכינס משה סביב אוהל מועד, והם יסייעו לו בהנהגת העם. גם כאן מופיע רכיב מפתיע: אלדד ומידד שנשארו במחנה ולא יצאו לאוהל מועד עם שאר הזקנים, והתנבאו במחנה. בתגובה לכך יהושע קורא למשה רבו: "אֲדֹנָי מֹשֶׁה כְּלָאִם" (שם:כח). יהושע פועל בצורה הגיונית כלפי מפירי הוראותיו של משה, ומפגין את נאמנותו למשה. ומשה, בתגובתו המפתיעה: "הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי"? (שם:כט), מראה את גודל אישיותו, בניגוד למנהיגים הרוצים לשמור על מעמדם הייחודי ולמנוע תחרות. הוא אף מביע משאלה: "מִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים" (שם). דומה

סיפור המתאווים (במ' יא:ד-לה) מעורר כמה קשיים, ונעמוד על ארבעה מהם. הראשון הוא קושי הנוגע לסיפור בכללותו, ואילו שלושת הקשיים הנותרים הם נקודתיים.

א) לכאורה יש בסיפור שני נושאים שונים, והקשר ביניהם אינו ברור: בעיית המזון של העם ובעיית ההנהגה של משה.

ב) לאחר ששמע את תוכנית ה' לפתור את בעיית המזון של העם, משה מציג באוזני ה' את תמיהתו בדבר היתכנות הפתרון, וה' פותח את תשובתו אליו בלשון: "הֲיֵד ה' תִּקְצֹר"? (שם:כג). האם יש כאן פקפוק של משה רבנו ביכולתו של ה'?

ג) בהמשך הספר נקרא על בחירת ה' ביהושע בן נון כיורשו של משה (כז:יח-כא), והנה בסיפורנו משה דוחה את עמדת יהושע באשר ליחס לאלדד ולמידד המתנבאים במחנה ("אֲדֹנָי מֹשֶׁה כְּלָאִם" [יא:כח]). איך ייתכן שיהושע יטעה בדבר זה? ויתר על כן, מדוע הכתוב מספר על כך?

ד) הסיפור מסתיים בחרון אף ה' הפוגע באוכלי הבשר, כאשר "הַבְּשֵׂר עוֹדְנֵנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם" (שם:לג), והרי ה' הבטיח מראש שהבשר ייאכל "עַד חֹדֶשׁ יָמִים" (שם:כ).

הסיפור מציג לכאורה שתי בעיות שונות שניצבו בפני משה והעם, וכל אחת מהן זוכה לפתרון עצמאי. נוצר הרושם שבתוך הסיפור האחד נמצאים למעשה שני סיפורי משנה נפרדים: האחד – בעיית המזון, והאחר – בעיית ההנהגה. סוגיית המזון נפתחת בתלונת העם (בעקבות יוזמת האספסוף): "מִי יֶאֱכְלֵנוּ בְּשֵׂר" (שם:ד), ופתרונה הוא אספקת בשר משמיים; ה' זימן לעם כמות אדירה של שלווים, אנשים אספו אותם, והיה להם בשר רב לאכול. ה' נענה אפוא לבקשת העם, אף על פי שבמצרים לא אכלו בשר ואף שדבריהם בגנות טעם המן נסתרו בתיאור הכתוב.

סוגיית ההנהגה נפתחת בתלונתו האישית של משה לפני ה': "לְמָה הֲרַעַתְּ לְעַבְדְּךָ... לְשׂוֹם אֶת מִשְׁאֵל כָּל הָעָם הַזֶּה עָלָי" (שם:יא), ופתרונה המידי הוא מינוי שבעים זקנים שיסייעו למשה בהנהגת העם. על פי זה נוכל לכאורה לחלק את הסיפור לארבעה חלקים: כל סוגיה על בעייתה ופתרונה.

ישנם לב לסדר הדברים, שהוא על דרך "פתח במה שסיים". אף שבעיית המזון הוצגה ראשונה (ד-)

* פרופ' עמוס פריש, המחלקה לתנ"ך וביה"ס ללימודי יסוד ביהדות, אוניברסיטת בר-אילן.

1 לפי הסבר זה, הנושא של "בְּשֵׂר אֶתָּן לָהֶם" (במ' יא:כא) הוא משה; ראו: ר' רפאל בירדוגו, מי מנוחות, מהד' ר' דוד בירדוגו, ירושלים תשס"ט, ב, עמ' תריד-תרטו; רש"ר הירש, ספר במדבר, ירושלים תש"ן, עמ' ככ-קכא.

"הַרְעֵתָ" [שם:יא:1]. (ב) בדברי משה על האתגר שלו בהנהגת העם מופיע פסוק אחד המתייחס בעליל לסוגיית המזון (יג). (ג) תשובת ה' למשה מציגה את הפתרון לבעיית המזון (החל בפס' יח) תיכף להצגת הפתרון לבעיית ההנהגה (טז-יז). (ד) פס' כד מחבר שתי פעולות של משה: הראשונה היא הבשורה לעם בדבר פתרון בעיית המזון,⁵ והשנייה – זימון הזקנים סביב אוהל מועד כצעד ראשון לפתרון בעיית ההנהגה. זיקה זו בין שני הנושאים מחוזקת גם באמצעות **מילים מנחות משותפות**. לא נוכל לדון כאן במשמעותן, אך נציין את הבולטות שבהן: אס"ף (7 פעמים), בשר (8), מחנה (8) ורוח (6).

נחתום את עיוננו בסיפור בהצבת שני פסוקים זה מול זה. משותפת להם לא רק המילה המנחה אס"ף, אלא גם התיבות "העם", "סביבות" (האהל/המחנה) בסיום הפסוק, הפעלים הנרדפים עמד // קם וכן הימצאות מספר (70 / 10):

[כד] וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֵת דְּבָרֵי ה' וַיֹּאסֹף שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבוֹת הָאֹהֶל.

[לב] וַיִּקַּם הָעָם... וַיֹּאסֹפוּ אֶת הַשָּׁלוֹ הַמִּמַּעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁטוּחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה.

הפסוק הראשון מציג את עשייתו של משה בעקבות דבר ה' אליו, והפסוק השני – את תגובת העם למתנת ה' להם. מה גדול ההבדל – פה משה בוחר מתוך העם אנשים שיזכו להאצלת רוח מאת ה', ובזכותה יוכלו למלא שליחות ולסייע למשה במשימתו; ופה אנשים עוסקים באיסוף בשרים אנוכיים לקראת זלילתם.

לאן ינווט העם את עצמו, מי ישפיע עליו? הסיפור נפתח בהשפעת האספסוף "אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ" (שם:ד), והיא מובילה את העם לתאוות בשרים. בהמשך העלילה מוטעם שגם ה' נמצא "בְּקִרְבָּנְכֶם" (שם:כ), ובפסוק הבא משה אומר על עצמו: "הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ" (שם:כא). בין הקצוות – האספסוף מזה, והשכינה מזה, ניצב משה נביא ה', ובלי להתעלם מצרכיו החומריים של העם הוא שואף להעלותו ולרוממו, תוך הכרה בנבחרותו: "וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם" (שם:כט).

סיפור זה הובא כדי להאיר באור חיובי את דמותם של שני החולקים – יהושע ומשה. הקפדת יהושע על כבוד רבו היא נדבך נוסף במסכת זכויותיו שהכשירו אותו להיבחר ליורשו של משה.²

רק בתום אירוע זה, המסתיים במשאלת משה רבנו: "כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם" (שם:כט), הסיפור עובר לתאר את התקיימות הפתרון לבעיית המזון: "וַיִּרְוַח נִסֵּעַ מֵאֵת ה' וַיִּגְזוּ שְׁלוֹיִם מִן הַיָּם" וגו' (שם:לא). העם זוכה להצנחת כמות אדירה של בשר, והוא נהנה מן האיסוף וגם עובר לאכילה. אך אין כאן סוף טוב, שכן מתוארת לנו המכה הפתאומית, המבטאת את הכעס הא-לוהי: "הַבָּשָׂר עוֹדְנָו בֵּין שְׁנֵיהֶם... וַיִּזַּף ה' בָּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד" (שם:לג).

מדוע העם אינו זוכה לאכילת בשר במשך חודש, כפי שהובטח לו? נציג כאן שלוש תשובות חלופיות: (א) ההבטחה התבטלה בעטייה של התנהגות לא ראויה – ההתנפלות על הבשר והאיסוף המסיבי שלו במשך יממה ויום, כאילו הבשר לא צפוי להגיע גם בימים הבאים. ואולי גם בשל מחדל – היעדר פעולת "הַתְּקַדְשׁוּ" (שם:יח),³ אם נבין את הפועל במשמעו הרווח של התקדשות והיטהרות ולא של זימון. (ב) ההבטחה התקיימה, וטעות היא להבין שהעונש הושת מייד עם הגעת הבשר. הכתוב עצמו מציין את הזמן שהוקדש לאיסוף הבשר: "כָּל הַיּוֹם הָהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת" (שם:לב). האכילה המתוארת בפסוק הבא ללא ציון זמן, אינה מתייחסת לאכילה ביום השלישי, אלא כעבור חודש (הרטום). (ג) שילוב שתי התשובות – ההבטחה התקיימה כלפי רוב העם, אך לא כלפי האספסוף שהתנהג בתאוותנות יתרה. אמנם שאלה היא, אם הדברים הולמים את תיאור הכתוב "וַיִּזַּף ה' בָּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד" (שם:לג), בלא אזכור האספסוף.⁴

	סוגיית המזון	סוגיית ההנהגה
הצגת הבעיה	ד-י (העם אל משה)	יא-טו (משה אל ה')
הצגת הפתרון	יח-כג (ה' אל משה)	טז-יז (ה' אל משה)
התגשמות הפתרון	כד/1; לא-לד	כד/2 - ל

ולסיום, נחזור לשאלה הראשונה – הקשר בין נושאי המזון וההנהגה. כבר בעיון במבנה הסיפור ניתן היה לחוש עד כמה שני הנושאים כרוכים זה בזה: (א) תלונת משה אל ה', שבה ראינו את בעיית ההנהגה, היא תגובתו של משה להעלאת העם את בעיית המזון (ויושם לב לקישור: "רַע" [שם:י];

2 סיפור מינוי יהושע מגלה זיקה לסיפורנו; ראו: ע' פריש, "סיפור מינוי יהושע ליורש משה", דף שבועי לפרשת פינחס תשע"ו (מס' 1179), עמ' 2.

3 כך: ע' פז, "תלונות בני ישראל בספר במדבר – ניתוח ספרותי", עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשמ"ג, עמ' 18-19.

4 ראו: רמב"ן וספורנו וכן ליכט (י) ליכט, פירוש על ספר במדבר, ב, ירושלים תשנ"א, עמ' 16) ומילגרם (1990, p. J.Milgrom, Numbers [JPS], Philadelphia) [92 [v.33].

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

5 לדעה חריגה, שהכוונה לכל דברי ה' אל משה, כולל מינוי הזקנים, ראו: הרב מ' ברויאר, פרקי מקראות, אלון שבות תשס"ט, עמ' 256.